

การดำเนินงานของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช
ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

**Operations of the Network of Volunteers Protecting National Parks,
Wildlife and Plants in Preventing and Solving Forest Fire
Problems in Protected Forest Areas, Mae Ai District,
Chiang Mai Province**

ปวีณา ปัญญาวงศ์ และ ศิริพงษ์ ลดาวัลย์ ณ อยุธยา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Paweena Panyawong and Siripong Ladavalaya Na Ayuthya

Chiang Mai University, Thailand

Corresponding Author, E-Mail: paweena_72@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ภาคส่วนที่ร่วมเป็นเครือข่าย รูปแบบของเครือข่าย การสร้างเครือข่าย ความร่วมมือ ลักษณะการทำงานและความสัมพันธ์ กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามาทำงานร่วมกับเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช 2) การเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควันในพื้นที่ ของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามาทำงานร่วมกัน 3) แนวทางการสร้างความร่วมมือของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับภาคส่วนอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควันในพื้นที่ การศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ตัวแทนส่วนงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน แกนนำเครือข่าย ตัวแทนผู้ปฏิบัติงานด้านไฟป่า และตัวแทนอาสาสมัคร ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการจัดสนทนากลุ่มย่อย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหาและข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า 1. ภาคส่วนที่ร่วมเป็นเครือข่ายฯ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันไฟป่าในพื้นที่ ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำเครือข่าย และชาวบ้าน โดยทำงานร่วมกับส่วนงานภาครัฐในพื้นที่ มีการกำหนดหน้าที่ แลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน ลักษณะการทำงานและความสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ มีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 2. การมีส่วนร่วมของเครือข่ายฯ พบว่า หน่วยงานภาครัฐได้มีการรับทราบถึงปัญหา และรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วน มีการเพิ่มบทบาทและเสริมพลังอำนาจให้แก่ผู้ปฏิบัติงานทุกกลุ่มในการเข้ามามีส่วนร่วมและตัดสินใจในทุกขั้นตอนการทำงาน และ 3. กระบวนการสร้างความร่วมมือ เริ่มจากการเรียนรู้ร่วมกัน มีการเจรจาต่อรอง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ตกลงยอมรับร่วมกัน โดยจัดทำเป็นบันทึก

* วันที่รับบทความ : 9 กันยายน 2567; วันแก้ไขบทความ 15 พฤษภาคม 2567; วันตอบรับบทความ : 17 พฤษภาคม 2567

ข้อตกลง (MOU) ระหว่างกัน ดำเนินการตามข้อตกลง และเมื่อดำเนินการแล้วเสร็จจึงร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน

คำสำคัญ: เครือข่าย; อาสาสมัคร; ไฟป่า; ป่าอนุรักษ์

Abstract

This study aimed to 1) All sectors have a collaborative network, Network model, Collaboration network process, and Working pattern and relationship of all sectors put Department of National Parks Wildlife and Plant Conservation volunteers (DNP Volunteers) together. 2) All sectors participate with DNP volunteers in forest fire prevention and haze pollution in protected forest areas and 3) Cooperate process of DNP volunteers and All sectors to manage forest fire prevention and haze pollution problem. This qualitative research made use of in-depth interviews and focus groups who government officers, community leaders, network leaders, forest fire workers, and volunteers. The tools used in semi-structured interviews contain open-ended questions and data analysis was analytic induction.

The results revealed that 1) All sectors cooperate with DNP volunteers for forest fire prevention and haze pollution consisting of the Subdistrict Headman, Village Headman, DNP volunteer leaders, and Villagers. They collaborate with government officers involved in assigning roles, and missions and exchanging information. The working patterns and relationships of all sectors are formal and informal. 2) Participation in the collaboration network was government officers' awareness of the problem and open-mindedness for all sector's opinions. They had more roles, missions, and potential for reassurance and participation in decisions. 3) Participation was collaborative learning about activities processes and negotiation in formal and informal. They have an MOU for accepting agreements and managing objectives. Therefore, the activities process was done and the performance together.

Keywords: Network; Volunteer; Forest Fire; Protected Forest Areas

บทนำ

การเกิดไฟป่าและหมอกควันในประเทศไทย มีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายนของทุกปีเป็นช่วงที่มีความกดอากาศสูง แผ่ปกคลุมพื้นที่ภาคเหนือตอนบน สาเหตุจากการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศและกิจกรรมของมนุษย์ที่แสวงหาผลประโยชน์จากป่า โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา เช่น เกิดการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศก่อให้เกิดมลพิษจากฝุ่นละออง PM 2.5 เป็นอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจของมนุษย์ (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2566 : ออนไลน์)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นหนึ่งในจังหวัดภาคเหนือตอนบนที่เผชิญกับปัญหาไฟป่าที่รุนแรง สาเหตุเกิดจากสภาพแวดล้อมภายในประเทศ ได้แก่ ปัจจัยภายในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ 1) ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นแอ่งกระทะ มีการเผาพื้นที่การเกษตรเพื่อเตรียมพื้นที่เพาะปลูกรอบใหม่ การเผาเพื่อหาของป่า เช่น เห็ด

ไข่มดแดง ใบตองตึง ผักหวาน ไม้พิน ความประมาทจากการพักผ่อนในป่า และความคึกคะนองของผู้จุด
2) สาเหตุที่เกิดจากประเทศเพื่อนบ้าน ที่มีการเผาพื้นที่เกษตร เกิดไฟป่าและหมอกควันข้ามแดน ทำให้จังหวัด
เชียงใหม่มีค่าคุณภาพอากาศเกินมาตรฐานที่ไม่สามารถควบคุมได้ (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่, 2566 : 1)

การบริหารจัดการไฟป่าและหมอกควัน ที่ผ่านมาของจังหวัดเชียงใหม่ เน้นการใช้ระบบเชิงกลคอมมานด์
(Single Command) ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บัญชาการ สั่งการไปยังส่วนงานทุกระดับ โดยการบูรณาการ
เจ้าหน้าที่ทุกหน่วยงานในพื้นที่ จัดตั้งศูนย์บัญชาการเหตุการณ์ไฟป่า หมอกควันและฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM
2.5) ทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล เพื่อประสิทธิภาพในการจัดการเชื้อเพลิงในช่วงวันที่ 1 มกราคม – 30
เมษายน 2566 ของทุกปี (สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่, 2566 : 19)

ในส่วนของ อำเภอแม่เมาะ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 736 ตารางกิโลเมตร
เป็นพื้นที่ชายแดนติดต่อกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ มีพื้นที่ 4 ตำบล ที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์อุทยาน
แห่งชาติดอยผ้าห่มปก มีสภาพพื้นที่เป็นภูเขาสูงเรียงรายและลาดไปสู่ที่ราบลุ่ม มีประชากร 78,429 คน
ประกอบด้วย 15 ชชาติพันธุ์ ส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา และปลูกไม้ผล จากลักษณะภูมิประเทศ
และอาชีพ ทำให้ทุกปีต้องการเตรียมพื้นที่สำหรับเพาะปลูกในฤดูกาลต่อไป และพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ใน
เขตอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปกประมาณ 119,023 ไร่ (ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า, 2565 : 1)

การดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันในพื้นที่อำเภอแม่เมาะ แม้มีการดำเนินการแบบเชิงกล
คอมมานด์ มีนายอำเภอเป็นผู้บัญชาการสั่งการหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ อำเภอ สถานีควบคุมไฟป่า อุทยาน
แห่งชาติ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ แต่มีการเน้นการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อให้ชาวบ้านเห็น
ความสำคัญของป้องกันแก้ไขปัญหาไฟป่า โดยมีการจัดตั้ง เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า
และพันธุ์พืช ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (อส.อส.) ขึ้นเพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่เข้ามา
มีส่วนร่วมให้ได้มากที่สุด (ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า, 2565 : 3)

การจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมและดูแลพื้นที่ได้เริ่มมาตั้งแต่ปี
พ.ศ. 2558 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) มีจำนวนทั้งหมด 21 เครือข่าย เพื่อช่วยดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 21 หมู่บ้าน
ในพื้นที่ 4 ตำบลของอำเภอแม่เมาะที่มีพื้นที่ติดป่าอนุรักษ์ ได้แก่ ตำบลแม่เมาะ ตำบลมะลิกา ตำบลแม่สาว และ
ตำบลท่าตอน ผลการดำเนินงานพบว่า สามารถลดปัญหาไฟป่าและจำนวนจุดความร้อนลงได้อย่างมาก เช่น ในพื้นที่
ตำบลแม่เมาะ จุดความร้อนลดลง จากปี พ.ศ. 2563 ที่พบ 17 แห่ง เหลือเพียง 2 แห่ง ปี พ.ศ. 2564 และ
ปี พ.ศ. 2565 พบเพียง 1 แห่ง ตำบลท่าตอน ปี พ.ศ. 2563 พบ 3 แห่ง ปีพ.ศ. 2564 พบ 1 แห่ง ปี พ.ศ. 2565
ไม่พบจุดความร้อน (ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า, 2565 : 5)

จากผลการดำเนินงานของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในพื้นที่ของทั้ง 4 ตำบล ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ที่ต้องมีการประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ จึงมีความสนใจในการศึกษาถึง ว่าเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.อส.) ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย ภาคส่วนใดบ้าง มีลักษณะและรูปแบบการทำงาน และทำงานร่วมกับภาคส่วนใดบ้างอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคในด้านใดอย่างไร ผลการศึกษานี้ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลของ อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก สถานีควบคุมไฟป่า ดอยผ้าห่มปก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วนงานต่าง ๆ นำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับ การวางแผน กำหนดแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์อื่น ๆ ให้ประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาคส่วนที่ร่วมเป็นเครือข่าย รูปแบบของเครือข่าย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ลักษณะการทำงานและความสัมพันธ์ กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามาทำงานร่วมกับเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.อส.) ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่า ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควัน ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควัน
3. เพื่อศึกษาแนวทางและรูปแบบการสร้างความร่วมมือของภาคส่วนในเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควัน ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ปัญหาที่พบและทางออกสำหรับการแก้ไข

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วย 1) ตัวแทนส่วนงานภาครัฐ 7 คน ได้แก่ หัวหน้าอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก หัวหน้าสถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปก ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบฝ่ายความมั่นคง นายกเทศบาลตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล 3 แห่ง 2) ผู้นำชุมชนและแกนนำเครือข่าย 25 คน ประกอบด้วย กำนัน 4 ตำบล และแกนนำ

เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช 21 คน 3) ตัวแทนผู้ปฏิบัติงานด้านไฟฟ้าของสถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปก 5 คน และตัวแทนอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช 21 แห่ง รวม 26 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 58 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi - structure Interview Form) มีการกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาไว้ในลักษณะคำถามปลายเปิด (Open – ended Questions) เพื่อใช้ในการตั้งคำถามที่อยู่ในขอบเขตของประเด็นที่ต้องการ โดยมีประเด็นคำถาม 3 ส่วน ดังนี้ **ส่วนที่ 1** ภาคส่วนที่ร่วมเป็นเครือข่าย รูปแบบของเครือข่าย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ลักษณะการทำงานและความสัมพันธ์ กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามาทำงานร่วมกับเครือข่าย อส.อส. ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ **ส่วนที่ 2** การเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควันในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ของเครือข่าย อส.อส.กับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามาทำงานร่วมกับ **ส่วนที่ 3** แนวทางและรูปแบบการสร้างความร่วมมือของเครือข่าย อส.อส. กับภาคส่วนอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควันในพื้นที่ป่า ปัญหาที่พบและทางออกสำหรับการแก้ไข

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการดังนี้ 1) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) ทั้งในรูปแบบการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ (Formal Interview) และไม่เป็นทางการ (Informal Interview) กลุ่มตัวแทนส่วนงานภาครัฐ 7 คนและ กลุ่มผู้นำชุมชนและแกนนำเครือข่าย 25 คน และ 2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ตัวแทนผู้ปฏิบัติงานด้านไฟฟ้าของสถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปกและตัวแทนอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ของแต่ละหมู่บ้านรวม 26 คน โดยจัดการสนทนากลุ่มย่อย 2 ครั้ง โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) ตั้งประเด็นพูดคุย ชักถาม กระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มทุกคนได้มีโอกาสได้เสนอความเห็น และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านไฟฟ้าในพื้นที่ให้ได้อย่างทั่วถึง

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยมีลำดับการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย ผู้ให้ข้อมูลตามที่กำหนดไว้ 2) เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วน นำข้อมูลมาทำการสรุป เพื่อตอบคำถามหลัก ที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์แต่ละข้อ 3) ทำการสรุปผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้แต่ละข้อ 4) อภิปรายผลการศึกษา นำผลการศึกษาที่เป็นประเด็นสำคัญและน่าสนใจ มาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างข้อสรุปและองค์ความรู้รวบยอดที่รับจากการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการสร้างกรอบคิดการศึกษา ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายของ วีระศักดิ์ เครือเทพ (2550 : 84-86) ที่ว่า เครือข่ายการทำงาน คือ การจัดรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของการทำงานระหว่างหน่วยงาน ตั้งแต่สองหน่วยงานขึ้นไป โดยมีภาครัฐเป็นแกนหลักของเครือข่าย มีความสัมพันธ์กันทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีเป้าหมายเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสาธารณะบางประการร่วมกัน ซึ่งเป็นปัญหาที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งไม่สามารถทำให้สำเร็จได้โดยลำพัง และรูปแบบของเครือข่ายแบ่งเป็น 4 ประเภท

1) เครือข่ายการปรึกษาหารือ เป็นเครือข่ายที่มีหน่วยงานหรือบุคคลจากภาครัฐเป็นตัวนำในการจัดการแก้ไขปัญหาโดยเปิดโอกาสให้ภาคส่วนอื่น ๆ มีโอกาสเข้ามาให้ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ปรึกษาหารือ เพื่อร่วมกันกำหนดมาตรการหรือแนวทางในการทำงานหรือแก้ไขปัญหาที่ต้องการจัดการ

2) เครือข่ายการจ้างเหมา เป็นเครือข่ายที่พัฒนามาจากรูปแบบของการทำสัญญาจ้างระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน โดยหน่วยงานคู่สัญญาจะเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ

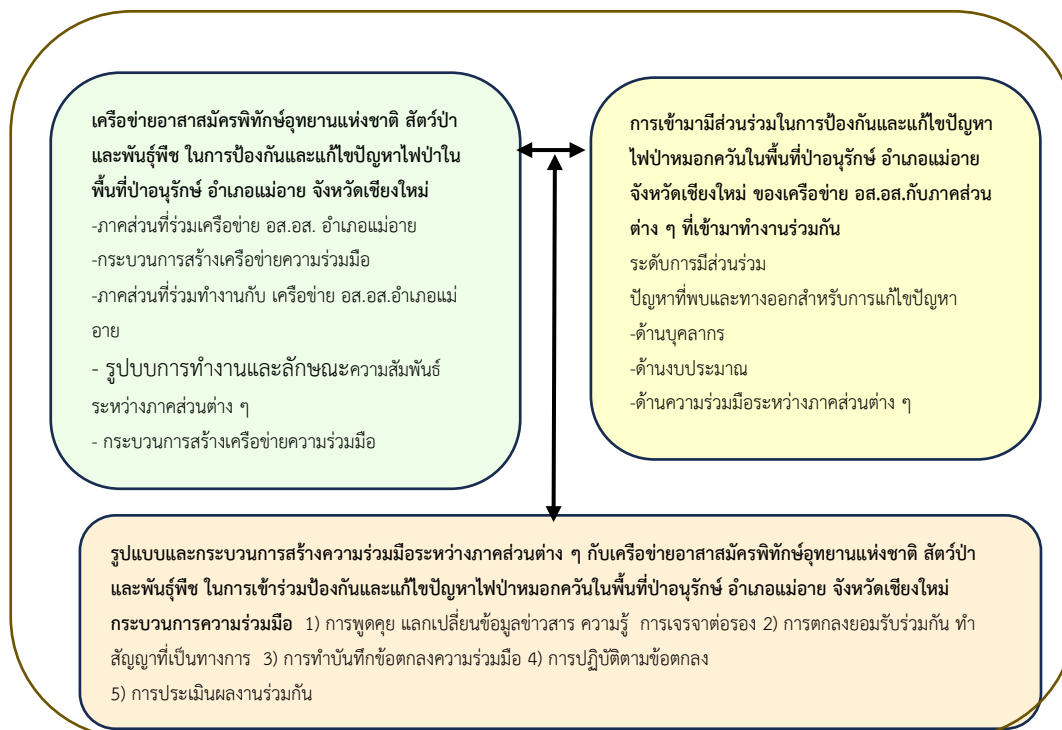
3) เครือข่ายประชาสังคม มีลักษณะการทำงานพึ่งพาอาศัยกันแบบไม่เป็นทางการ โดยมีภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทหลักในการดำเนินการ ภาครัฐทำหน้าที่สนับสนุนและแก้ไขปัญหาในชุมชนและ

4) เครือข่ายความร่วมมือ เป็นรูปแบบการทำงานร่วมกันโดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง มีการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการได้รับและความรับผิดชอบร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และทรัพยากรระหว่างกัน เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทำงานได้อย่างกว้างขวางและรอบด้าน สำหรับกระบวนการสร้างเครือข่ายได้นำกระบวนการสร้างเครือข่าย ที่ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543 : 124) ได้สรุปขั้นตอนไว้ว่า เริ่มจาก **1.ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย** เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงาน ตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย **2.ขั้นติดต่อกับบุคคลหรือองค์กรที่ร่วมเป็นเครือข่าย** เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน จะเกิดขึ้นเมื่อมีความต้องการเหมือนกัน มีการสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับ ความไว้วางใจระหว่างกัน เป็นการกระตุ้นให้อยากแก้ปัญหาร่วมกัน **3.ขั้นการสร้างพันธมิตรร่วมกัน** เป็นการสร้างความผูกพันร่วมกันคือการตกลงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน เป็นขั้นตอนที่จะเข้าสู่การทำข้อตกลงทำงานร่วมกัน **4.ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์** เป็นการเริ่มลงมือทำกิจกรรม โดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน กำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดกิจกรรม ข้อตกลงในการทำงาน บทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิ หน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม **5.ขั้นตอนการขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่ม** อยู่ในระดับการเข้าลงทุนในองค์กรใหม่ (Minority investment) หรือการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน (Joint venture) **6.ขั้นติดตามและประเมินผล** เป็นขั้นตอนการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแผนต่อไป

ในส่วนการเข้ามามีส่วนร่วม และระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่าย อส.อส.กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้าร่วมทำงานในการป้องกันและแก้ไขปัญหไฟป่าหมอกควัน ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ และสาเหตุที่เข้ามามีส่วนร่วมของแต่ละภาคส่วน ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมและแนวคิดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) ของ (International Association for Public Participation อ้างถึงใน อรทัย ก๊กผล, 2552 : 22-26) ที่ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ คือ 1) การมีส่วนร่วมระดับเสริมอำนาจให้ประชาชน: เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนมีส่วนร่วมในระดับที่สูงสุด โดยให้เป็นผู้ตัดสินใจด้วยตนเองได้ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้อง 2) รับฟังความคิดเห็น (Consult) มีการรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสถานการณ์ สภาพปัญหา ทางเลือกและแนวทางแก้ไข 3) เข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นการเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม เพื่อให้องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทำงานกับประชาชนมากขึ้น เพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่า ความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนที่มีการรับฟัง มาได้ถูกนำมาพิจารณาอย่างแท้จริง 4) สร้างความร่วมมือ (Collaborate) ได้แก่ การให้ประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาทางเลือกและแนวทางแก้ไข 5) เสริมพลังอำนาจ (Empower) หมายถึง การเพิ่มบทบาทให้กับประชาชน ชุมชนให้เป็นผู้ร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาหรือกิจกรรมต่าง ๆ

แนวทางการสร้างความร่วมมือของเครือข่าย อาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับภาคส่วนอื่นที่เข้าร่วมดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหไฟป่าหมอกควันในพื้นที่ฯ ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างความร่วมมือ ของ Peter Smith Ring และ Andrew H. Van De Ven (2553) อ้างถึงใน ปิยากร หวังมหพร, 2555 : 21-22) ที่กำหนดไว้ ดังนี้ 1) การเจรจา (Negotiation) การเจรจาต่อรอง ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการและการรับรู้และยอมรับร่วมกัน ถ้าการเจรจาก่อให้เกิดผลตอบแทนและความพึงพอใจร่วมกันของทุกฝ่าย จะเกิดกระบวนการในขั้นตอนต่อไป และนำไปสู่การตกลงยอมรับของทุกฝ่าย 2) การตกลงยอมรับ (Commitment) คือ การสร้างการตกลงและยอมรับร่วมกัน โดยจัดทำสัญญาในรูปแบบลายลักษณ์อักษร หรือสัญญาในลักษณะอื่นรวมถึง การแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดกรณีมีข้อพิพาทหรือองค์การใดไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการ 3) การดำเนินการ (Implementation) คือ การปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้นมา เป็นการดำเนินการภายใต้การก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันกับทุกฝ่าย 4) การประเมิน (Assessment) คือ การประเมินว่าการดำเนินการที่ผ่านมาบรรลุผลหรือให้ประโยชน์ตอบแทนซึ่งกันและกันตามตกลงหรือไม่ หากไม่เป็นไปตามข้อตกลง อาจเจรจาหรือทำข้อตกลงร่วมกันใหม่ได้หรืออาจยุติความสัมพันธ์ ขึ้นอยู่กับมุมมองที่มีต่อกัน การรักษาความร่วมมือให้ยั่งยืนต้องอยู่บนพื้นฐานนอกเหนือจากโครงสร้างเชิงสถาบันที่เป็นทางการ

นอกจากนี้ได้นำผลการศึกษาของ วัลลภา มณีเชษฐา (2558 : 100-101) ที่ศึกษาเรื่อง การจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ ในรูปแบบเครือข่ายของตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สาเหตุของการ รวมตัวในรูปแบบเครือข่ายของตำบลทาเหนือ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีสาเหตุหลัก คือ 1) สถานการณ์และ สภาพแวดล้อม 2) ข้อจำกัดของระบบราชการ 3) การเปิดโอกาสทางกฎหมาย 4) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของแต่ละกลุ่มร่วมกัน และผลงานวิจัยของ อังคณา นุฒิลา (2565 : 140-142) ที่ศึกษาเรื่อง เครือข่ายความร่วมมือ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของศูนย์บริหารจัดการน้ำ จังหวัดลำพูน พบปัญหาและอุปสรรคในการ ขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศด้านทรัพยากรน้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 1) ในด้านบุคลากร เรื่องความรู้ความสามารถของบุคลากร บางส่วนก็ยังคงขาดความรู้ความสามารถในการ บริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 2) ในด้านงบประมาณ พบว่า สมาชิกเครือข่ายฯ ส่วนหนึ่งให้ความเห็นว่า งบประมาณยังมีไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ส่งผลให้ในการดำเนินการล่าช้า 3) ในด้านบทบาทผู้นำการสร้าง ความร่วมมือ พบประเด็นปัญหาคือ ความรู้ด้านการบริหารจัดการน้ำของผู้นำชุมชนบางคน 4) ในด้านความ ร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ที่ร่วมมือการทำงานพบปัญหา ยังขาดความร่วมมือจากเด็กรุ่นใหม่ ดังที่นำเสนอ ในแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา : ปวีณา ปัญญาวงศ์ ; 2566

ผลการวิจัย

1. ภาคส่วนที่ร่วมเป็นเครือข่าย รูปแบบของเครือข่าย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ลักษณะการทำงาน และความสัมพันธ์ กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามาทำงานร่วมกับเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.อส.) ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่า ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนส่วนงานภาครัฐ จำนวน 7 คน และผู้นำชุมชนและแกนนำเครือข่าย จำนวน 21 คน พบว่า เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาหมอกควันไฟป่า ในพื้นที่อำเภอแม่เมาะ จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมและดูแลพื้นที่ มีจำนวนทั้งหมด 21 เครือข่าย เพื่อช่วยดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 21 หมู่บ้าน ในพื้นที่ 4 ตำบลของอำเภอแม่เมาะ ได้แก่ ตำบลแม่เมาะ ตำบลมะลิกา ตำบลแม่สาว และตำบลท่าตอน ซึ่งมีพื้นที่ติดป่าอนุรักษ์ สมาชิกเครือข่ายประกอบด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ที่เข้ามาเป็นอาสาสมัคร ในพื้นที่ 21 หมู่บ้าน มีรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ

กระบวนการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.อส.) เริ่มจากการสร้างความตระหนักและจิตสำนึก ให้ผู้นำชุมชน แกนนำชาวบ้าน ผู้ปฏิบัติงานด้านไฟป่า อาสาสมัครชาวบ้านในพื้นที่ โดยมีตัวแทน สถานีควบคุมไฟป่าและอุทยานแห่งชาติ เป็นผู้ชี้แจงให้ความรู้และทำความเข้าใจ ผ่านการประชุมของหมู่บ้านในแต่ละเดือน หรือตามที่ อบท.ร้องขอให้ป็นวิทยากรในการประชุมหรือการฝึกอบรมให้ความรู้กับชาวบ้านในพื้นที่ สร้างความรู้และทำความเข้าใจ ชี้แจงถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้ามา ร่วมกันทำงานในรูปแบบเครือข่าย หลังจากนั้นจึงทำ การติดต่อ ชักชวน พุดคุย ให้แกนนำชาวบ้าน อาสาสมัครชาวบ้านในพื้นที่ เข้ามาร่วมมือกันทำงาน ชี้แจงเกี่ยวกับเหตุผลที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ผลกระทบจากไฟป่าที่มี ต่อพืชผลทางการเกษตร ทำให้ขาดรายได้ ปัญหาสุขภาพ การดำเนินชีวิตประจำวัน ขอความร่วมมือให้เข้ามามี ส่วนร่วมป้องกันแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ มีการพบปะร่วมงานกันมากขึ้น ทำให้เกิดความคุ้นเคยกัน จึงให้การ ยอมรับและนำไปสู่การไว้วางใจในการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานรัฐ จึงร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ข้อตกลง และกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน และร่วมประเมินผลกิจกรรมร่วมกัน

ภาคส่วนอื่น ๆ ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานกับเครือข่าย อส.อส. ได้แก่ อำเภอแม่เมาะ อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก สถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปก อบต. เทศบาล ทหาร ตำรวจ พระสงฆ์ โรงเรียนเอกชน ชาวบ้านในพื้นที่ โดยมี รูปแบบการทำงานร่วมกันของภาคส่วนต่าง ๆ ดังนี้

เครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.อส.) ทั้ง 21 แห่ง ได้เข้าร่วมทำงานกับภาคส่วนอื่น ๆ เริ่มจาก การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความเห็น กำหนดหน้าที่ ภารกิจ กิจกรรม ที่แต่ละฝ่ายรับผิดชอบ โดยมีอุทยานแห่งชาติฯ สถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปก ให้การสนับสนุนอุปกรณ์เครื่องมือ และงบประมาณที่จำเป็น ซึ่งกิจกรรมที่แต่ละภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การทำแนวกันไฟ การลาดตระเวนและการดับไฟป่า และการฟื้นฟูพื้นที่ ที่ได้รับความเสียหายจากไฟป่า

การดำเนินงานของเครือข่ายฯ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้าในพื้นที่ป่านุรักษ์ อำเภอมะนัง เป็นการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการทำงาน เริ่มจาก การแลกเปลี่ยน ข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็นระหว่างกัน หลังจากนั้น ได้ร่วมกันกำหนดหน้าที่ ภารกิจ กิจกรรม ที่แต่ละ ฝ่ายต้องรับผิดชอบ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ มีลักษณะที่เป็นทางการ โดยใช้รูปแบบของการประชุมเพื่อแจ้งหรือชี้แจงเกี่ยวกับการดำเนินงานในพื้นที่ และมีหนังสือแจ้งเวียน ส่วนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้นำชุมชน แกนนำ และอาสาสมัครในพื้นที่ ที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดการไฟฟ้า และหมอกควันในพื้นที่ มีทั้งในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็น ทางการ ได้แก่ การจัดประชุมร่วมระหว่างส่วนราชการกับ ผู้นำชุมชน แกนนำ และอาสาสมัครในพื้นที่ มีการ ออกหนังสือเชิญประชุมเป็นลายลักษณ์อักษร สำหรับลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุยแบบกลุ่มย่อย การพูดคุย การแจ้งข่าวสารผ่านทางโทรศัพท์ และผ่านทางแอปพลิเคชันไลน์

2. การเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้าหมอกควัน ในพื้นที่ป่านุรักษ์ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ ของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้า มาร่วมทำงานป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้าหมอกควัน

จากการสัมภาษณ์ตัวแทนส่วนงานภาครัฐ และกลุ่มผู้นำชุมชนและแกนนำเครือข่ายฯ และการสนทนา กลุ่มย่อยของตัวแทนผู้ปฏิบัติงานด้านไฟฟ้าและอาสาสมัครในพื้นที่ พบว่า การเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาไฟฟ้าหมอกควัน ในพื้นที่ป่านุรักษ์ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ของเครือข่าย อส.อส. กับส่วน งานภาครัฐได้แก่ สถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปก อำเภอมะนัง อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ มีดังนี้ 1) การเข้ามาชี้แจง โดยส่วนงานภาครัฐ มาให้ความรู้เรื่องการจัดการไฟฟ้า ในที่ประชุมประจำเดือนระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ พุดคุยปัญหาที่เกิดขึ้นกับกำนัน แกนนำ และ อาสาสมัคร ประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของชุมชน พุดคุยถึงมาตรการจัดการเชื้อเพลิงร่วมกัน 2) การรับฟัง รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ในช่วงก่อนการเกิดไฟฟ้า รับฟังปัญหาจาก กำนัน แกนนำ เครือข่าย ผู้ปฏิบัติงานด้านไฟฟ้า และอาสาสมัครในพื้นที่ และช่วงเกิดไฟฟ้า จัดประชุม เครือข่ายฯ ในพื้นที่เพื่อ รับ ฟังปัญหา ติดตามสถานการณ์ รับฟังความเห็น และหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน 3) การนำความคิดเห็น ข้อมูล และความต้องการ ที่รับฟังมาพิจารณา โดยเข้ารับฟังปัญหาจากเครือข่ายฯ และนำความคิดเห็น ข้อมูล ความต้องการ มาพุดคุยในที่ประชุมคณะทำงานฯ ระดับอำเภอ ตำบล เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเสนอแนวทาง และ ข้อเสนอแนะ ผ่านเวทีการประชุมเครือข่ายที่เกิดขึ้น 4) การเพิ่มบทบาทให้เครือข่ายในพื้นที่ มีการเพิ่มบทบาท ให้กำนัน แกนนำเครือข่าย ผู้ปฏิบัติงานด้านไฟฟ้า และอาสาสมัครในพื้นที่ มีส่วนร่วมตัดสินใจในทุกขั้นตอน เช่น ประชาสัมพันธ์ การประสานงาน การทำแนวกันไฟ การจัดการเชื้อเพลิง การลาดตระเวน และการดับไฟ ในสถานการณ์วิกฤตให้ตัดสินใจเข้าระงับเหตุได้ และ 5) การเข้าไปมีบทบาท จัดการปัญหาทุกขั้นตอน ผู้นำ

ชุมชน แกนนำเครือข่าย ผู้ปฏิบัติงานด้านไฟฟ้า และอาสาสมัคร มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่ การประชาสัมพันธ์ ฝึกอบรม สร้างความรู้ความเข้าใจให้ชาวบ้าน ประสานงาน จัดทำแนวกั้นไฟ จัดการ เชื้อเพลิง ลาดตระเวน ดับไฟ และการฟื้นฟูพื้นที่ และการจัดหางบประมาณให้ หมู่บ้านเครือข่าย

สำหรับสาเหตุที่ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายฯ มีสาเหตุหลัก ๆ ดังนี้ 1) เป้าหมายของแต่ละกลุ่มร่วมกัน คือ ต้องการลดจำนวนจุดความร้อน (Hotspot) ในพื้นที่ และพื้นที่เผาไหม้ 2) สถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีฤดูแล้งที่ยาวนานมากขึ้น ฝนไม่ตกลงตามฤดูกาล

3. แนวทางและรูปแบบการสร้างความร่วมมือของภาคส่วนในเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควัน ในพื้นที่ ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนปัญหาที่พบและทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

จากการศึกษาพบว่า การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (อส.อส.) กับภาคส่วนอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่า หมอกควัน ในพื้นที่ ดังนี้

1) การพูดคุย และการเจรจาต่อรอง โดยอำเภอแม่เมาะเป็นแกนนำ มีอุทยานแห่งชาติฯ สถานีควบคุมไฟฟ้า ดอยผ้าห่มปก อบต. ร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูล ให้ความรู้และเจรจาต่อรองกับเครือข่ายฯ ได้แก่ กำนัน ผู้นำชุมชน แกนนำเครือข่าย อาสาสมัคร และประชาชนในพื้นที่ ผ่านการประชุมของคณะทำงานไฟป่าหมอกควัน การประชุม เครือข่าย อส.อส. การประชุมกลุ่มย่อยหมู่บ้าน มีการตกลงจัดทำแผนงานและกิจกรรมร่วมกัน เช่น จัดทำแนวกั้นไฟ จัดการเชื้อเพลิง ลาดตระเวน การเข้าดับไฟ และทำคำของบประมาณจากหน่วยงานต้นสังกัด 2) มีการตกลง ยอมรับร่วมกัน การทำสัญญาที่เป็นทางการ หลังจากพูดคุย เจรจาต่อรอง มีการตกลงทำข้อตกลงร่วมกับ อำเภอ อุทยานฯ สถานีควบคุมไฟฟ้าฯ เพื่อเป็นพันธสัญญาการทำงานกับเครือข่ายฯ ในพื้นที่ เพื่อกำหนดหน้าที่ ของแต่ละฝ่ายโดยจัดทำรายงานการประชุม แต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่ ทำหนังสือแจ้งเวียนแจ้งทุกฝ่ายเป็น ลายลักษณ์อักษร 3) การทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ จัดประชุมคณะทำงานระดับพื้นที่ เพื่อถอดบทเรียน ที่ได้จากการทำงานร่วมกัน การประชุมประจำเดือนหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ทุกภาคส่วนเข้าร่วม พูดคุย แสดง ความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะและนำมาจัดทำเป็นบันทึกข้อตกลง (MOU) ร่วมมือกันจัดการไฟป่าในพื้นที่ และ ลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางการทำงานในพื้นที่ ทั้งปัจจุบันและระยะยาว 4) การปฏิบัติ ตามข้อตกลง การจัดการไฟป่าในพื้นที่ มีตัวแทนจากส่วนงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน แกนนำเครือข่าย ชาวบ้าน และ อาสาสมัครพื้นที่ เข้าร่วมกิจกรรม เช่น จัดทำแนวกั้นไฟ จัดการเชื้อเพลิง ลาดตระเวน การเข้าดับไฟ มีการ พูดคุยปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน เช่น การลาดตระเวนพื้นที่ที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านควรมีเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ ร่วมด้วยทุกครั้ง มีการแบ่งปันทรัพยากร ได้แก่ บุคลากร งบประมาณที่จัดสรรให้หมู่บ้านเครือข่าย การนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในพื้นที่ และ 5) การประเมินผลงานร่วมกัน ในช่วงปฏิบัติงาน มีการประชุม ติดตามผลงาน โดยทุกฝ่ายเข้าร่วม มีการนำเสนอผลงานทั้งที่ทำได้และไม่ได้ตามข้อตกลง มีการพูดคุยเพื่อทำ

ข้อตกลงร่วมกันใหม่ เช่น การเข้าดับไฟในพื้นที่รอยต่อระหว่างหมู่บ้าน การปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการจัดการเชื้อเพลิงให้เหมาะสม และประเมินผลร่วมกันอีกครั้ง

สำหรับปัญหาที่พบระหว่างการดำเนินงานและก่อนการดำเนินงาน ได้แก่ 1) งบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานในแต่ละปี เนื่องจากหน่วยงานภาครัฐบางหน่วยงาน ไม่ได้บริหารจัดการงบประมาณในการดำเนินงานเกี่ยวกับไฟฟ้า 2) ด้านบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะตำแหน่ง เช่น พนักงานพิทักษ์ป่า เจ้าหน้าที่ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (GIS) และเจ้าหน้าที่ฝึกอบรม

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาที่มีประเด็นที่ผู้วิจัยขอนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ภาคส่วนที่ร่วมเป็นเครือข่าย รูปแบบของเครือข่าย กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ลักษณะการทำงานและความสัมพันธ์ ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ กับเครือข่ายฯ

จากการศึกษาพบว่า การจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมและดูแลพื้นที่ได้เริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) มีจำนวน 21 เครือข่าย เพื่อทำหน้าที่ช่วยดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 21 หมู่บ้าน ในพื้นที่ 4 ตำบลของอำเภอแม่เมาะที่มีพื้นที่ติดป่าอนุรักษ์ ได้แก่ ตำบลแม่เมาะ ตำบลมะลิกา ตำบลแม่สาว และตำบลท่าตอน สมาชิกเครือข่ายประกอบด้วย **กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ที่เข้ามาเป็นอาสาสมัคร** ที่มีเขตพื้นที่ทำกินติดกับป่า ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าสามารถป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าและจำนวนจุดความร้อนลงได้อย่างมาก เช่น การดำเนินงานของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในพื้นที่ตำบลแม่เมาะ สามารถลดจำนวนจุดความร้อนลดลง จากในปี พ.ศ. 2563 ที่พบจำนวน 17 แห่ง เหลือเพียงจำนวน 2 แห่ง ในปี พ.ศ. 2564 ในปี พ.ศ. 2565 พบเพียง 1 แห่ง ในตำบลแม่สาวในปี พ.ศ. 2563 พบจำนวน 12 แห่ง ปี พ.ศ. 2564 - 2565 ไม่พบจุดความร้อน (ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า, 2565 : 5)

จากผลการดำเนินงานของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชพบว่าภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมทำงานได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย อำเภอแม่เมาะ อุทยานแห่งชาติ ดอยผ้าห่มปก สถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปก อบต. เทศบาล ทหาร ตำรวจ พระสงฆ์ และโรงเรียนในพื้นที่ที่เข้าร่วมดำเนินการ การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ลักษณะการดำเนินการในพื้นที่ มีลักษณะที่เป็นทางการ โดยมี หน่วยงานราชการในพื้นที่เป็นแกนนำ ดังนั้น ประชาชนในพื้นที่จึงเป็นภาคส่วนที่เข้าร่วมดำเนินการในรูปแบบเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ร่วมดูแลรับผิดชอบในพื้นที่หมู่บ้านของตนเอง จากผลการดำเนินงานของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในพื้นที่ของทั้ง 4 ตำบล ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่า

การป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้าและหมอกควันที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และชาวบ้านในพื้นที่ ที่ต้องมีการประสานความร่วมมือกันอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มีการจัดรูปแบบ กลไกการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ดังเช่น ผลการศึกษา เรื่อง **ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟฟ้า หมอกควัน ในพื้นที่อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่** ของ วิมานทอง ชีพทองสุข (2565 : 99-102) พบว่า บทบาทกำนันผู้ใหญ่บ้านในฐานะที่เป็นผู้นำท้องที่ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเข้ารับนโยบาย แผนงาน โครงการเกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขไฟฟ้าและหมอกควันจากจังหวัด และอำเภอ มาเผยแพร่เพื่อสร้างการรับรู้ให้ประชาชนในชุมชน มีการฟังความคิดเห็น เปิดโอกาสให้ชาวบ้านหรือชุมชนเสนอปัญหา แนวทางแก้ไข เปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ารับฟังคำชี้แจงกิจกรรมโครงการ และมีส่วนร่วมกำหนดรูปแบบ วันเวลา การจัดกิจกรรม อย่างจริงจัง เปิดเผยและให้เกียรติ ชี้แจง แต่ละหมู่บ้านเลือกทำกิจกรรมร่วมกัน จากผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กำนันผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชาวบ้าน มีบทบาทอย่างมากในการแก้ไขไฟฟ้า หมอกควัน เช่นเดียวกับ ความสำเร็จในการดำเนินงานของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบล ที่มีกำนัน เป็นแกนนำ

สำหรับการทำงานเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขไฟฟ้าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ ของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการดำเนินงานร่วมกันของทุกภาคส่วนที่ร่วมเป็นเครือข่าย ได้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำเครือข่ายของแต่ละหมู่บ้าน ตัวแทนผู้ปฏิบัติงานด้านไฟฟ้าของสถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปก และตัวแทนอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ของแต่ละหมู่บ้าน ได้เข้ามาร่วมทำงานกับส่วนงานภาครัฐ โดยมีรูปแบบการทำงาน เริ่มจากการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็นระหว่างกัน หลังจากนั้นได้ร่วมกันกำหนดหน้าที่ ภารกิจ กิจกรรม ที่แต่ละฝ่ายต้องรับผิดชอบ โดยอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก สถานีควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปก ได้ให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์เครื่องมือ งบประมาณที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับ รูปแบบ ของเครือข่าย ของวีระศักดิ์ เครือเทพ (2550 : 84-86) ที่กล่าวไว้ว่า เครือข่ายความร่วมมือ เป็นรูปแบบการทำงานร่วมกันโดยอาศัยความร่วมมือในการทำงานของทุกภาคส่วนอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง มีการกำหนดบรรลุปเป้าหมายที่ต้องการได้รับร่วมกัน กำหนดความรับผิดชอบ การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร และทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างกัน และเปิดโอกาสให้ภาคประชาชน เข้ามามี ส่วนร่วมในการทำงานได้อย่างกว้างขวางและรอบด้าน

สำหรับกระบวนการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช ในการป้องกันและแก้ไขไฟฟ้าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการ เริ่มจากการสร้างความตระหนัก และจิตสำนึก ให้แก่ ผู้นำชุมชน แกนนำชาวบ้าน อาสาสมัคร ประชาชนในพื้นที่ ให้ความรู้และชี้แจงทำความเข้าใจว่า สภาพปัญหาในปัจจุบันที่มีความรุนแรง หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนให้เข้ามามีส่วนร่วมกันทำงาน โดยชี้แจงให้ความรู้และทำความเข้าใจ ผ่านการประชุม

ของหมู่บ้านในแต่ละเดือน ฝึกอบรมให้ความรู้ เพื่อสร้างความตระหนักรู้ให้มีความรู้สึกลงมือใน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการติดต่อ ชักชวน ให้เข้ามามีส่วนร่วมกันทำงาน พูดคุยกับผู้นำชุมชนถึง เหตุผลความจำเป็นที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมกันทำงาน และร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ข้อตกลง และ กิจกรรมที่จะทำร่วมกัน และร่วมประเมินผล ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้าง เครือข่าย ของปาริชาติ วลัยเสถียร (2543 : 124) ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการสร้างเครือข่าย มีดังนี้ 1. ขั้นตระหนัก ถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการ ตระหนักถึงความจำเป็นใน การสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย 2. ขั้นติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย เพื่อชักชวน เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน จะเกิดขึ้น เมื่อมีความต้องการเหมือนกัน ต้องสร้างความคุ้นเคย การ ยอมรับ ความไว้วางใจระหว่างกัน เพื่อกระตุ้นให้อยากแก้ปัญหาร่วมกัน 3. ขั้นการสร้างพันธมิตรร่วมกัน เพื่อสร้างความผูกพัน ความสัมพันธ์ต่อกันเพื่อจะเข้าสู่อะไรก็ตามทำงานร่วมกัน 4. ขั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นการเริ่มทำกิจกรรม โดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ กิจกรรมของกลุ่ม จัดวางข้อตกลง ในการทำงานร่วมกัน กำหนดบทบาทของสมาชิก สิทธิ หน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม 5. ขั้นติดตามและประเมินผล เป็นการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนเพื่อไปสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินงานนั้นอีก

2. การเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควัน ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอ แม่เอย จังหวัดเชียงใหม่ ของภาคส่วนต่าง ๆ ในเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช และสาเหตุที่แต่ละภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม จากการศึกษาพบว่า การจัดการป้องกันแก้ไขปัญหไฟป่า และหมอกควันของเครือข่ายฯ มี อำเภอแม่เอย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก หัวหน้าสถานีควบคุม ไฟป่าดอยผ้าห่มปก องค์กรปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ กำนัน แกนนำเครือข่าย ผู้ปฏิบัติงานด้านไฟป่า และ อาสาสมัครในพื้นที่ ได้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการไฟป่าในพื้นที่ ดังนี้

เริ่มจาก 1. ส่วนงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการไฟป่า การป้องกันไฟป่า การจัดการเชื้อเพลิง และปัญหาที่เกิดขึ้น ให้กับกำนัน แกนนำเครือข่าย ผู้ปฏิบัติงานด้านไฟป่า และอาสาสมัครในพื้นที่ โดยสถานี ควบคุมไฟป่าดอยผ้าห่มปกเป็นหน่วยงานหลัก 2. การรับฟัง รับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจาก เครือข่ายฯ ทั้งในช่วงก่อนการเกิดไฟป่าและช่วงที่เกิดไฟป่า จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อรับฟังปัญหา หาแนวทาง แก้ไขหรือปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานร่วมกัน 3. การนำความคิดเห็น ข้อมูล และความต้องการมาพิจารณา พูดคุยกันในที่ประชุมคณะทำงานฯ ระดับอำเภอ เช่น ปัญหาด้านงบประมาณไม่เพียงพอ ได้เสนอให้หน่วยงาน ต้นสังกัดและจังหวัดเชียงใหม่ จัดสรรงบประมาณให้เหมาะสม 4. การเพิ่มบทบาท พบว่า มีการเพิ่มบทบาท ให้กับกำนัน แกนนำเครือข่าย ผู้ปฏิบัติงานด้านไฟป่า และอาสาสมัครในพื้นที่ ให้เข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจ ในทุก กิจกรรม เช่น ตัดสินใจเข้าระงับเหตุที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ทันที และ 5. การเข้าไปมีบทบาทหรือมีส่วนเกี่ยวข้อง ในทุกขั้นตอน พบว่า ได้เข้ามามีบทบาทและร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การให้ความรู้ชาวบ้านในพื้นที่

การจัดทำแนวกั้นไฟ จัดการเชื้อเพลิง ลาดตระเวน และฟื้นฟูพื้นที่ที่เสียหาย การจัดหางบประมาณให้หมู่บ้าน เครือข่าย อส.อส. โดยทำร่วมกับหรือผ่านหน่วยงานภาครัฐ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการ ดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อนำมาวิเคราะห์ ตามแนวคิดเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) ของ International Association for Public Participation (อ้างใน อรทัย ก๊กผล, 2552 : 22-26) ที่ได้กำหนด ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ว่าอาจมีได้ในระดับที่แตกต่างกัน โดยแบ่ง ระดับการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ พบว่า การบริหารจัดการเชื้อเพลิงในพื้นที่ (การชิงเผา) ภายใต้การ ควบคุมดูแลของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ แม่นก้าน แกนนำเครือข่าย และอาสาสมัคร ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับ อุทยานแห่งชาติและสถานีควบคุมไฟป่า แต่ยังไม่ถึงระดับสูงสุดคือ ระดับ 1) การมีส่วนร่วมในระดับเสริม อำนาจให้ประชาชน: เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับที่สูงสุด ยังไม่ใช่ผู้ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง เช่น กำหนดเวลาและพื้นที่ได้เอง แต่มีส่วนร่วมถึงในระดับ 2) คือการรับฟังความคิดเห็น (Consult) เพื่อให้ได้ข้อมูล และความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาทางเลือกและแนวทางแก้ไข ระดับ 3) คือ เข้ามามีบทบาท (Involve) เป็นการเพิ่มระดับการมี ส่วนร่วมให้กับประชาชน เพื่อให้องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้ามามีส่วนร่วม ทำงานกับประชาชน มากขึ้น เพื่อสร้างความมั่นใจว่ามีการนำความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนมา พิจารณาอย่างแท้จริง ระดับ 4) คือ สร้างความร่วมมือ (Collaborate) เพื่อเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุก ขั้นตอนของการตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนาการเลือกและแนวทางแก้ไข และระดับ 5) คือ เสริมพลัง อำนาจ (Empower) หมายถึง การเพิ่มบทบาทให้กับประชาชน ชุมชนให้เป็นผู้ร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับ ปัญหาหรือกิจกรรมต่าง ๆ

สำหรับสาเหตุที่ภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาไฟป่า หมอกควัน ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ มีสาเหตุหลัก ๆ ดังนี้

- 1) เป้าหมายของแต่ละกลุ่มร่วมกัน คือ ต้องการลดพื้นที่เผาไหม้และจำนวนจุดความร้อน (Hotspot) ในพื้นที่
- 2) สถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สภาพอากาศเปลี่ยนไปจากในอดีต มีฤดูแล้งที่ยาวนานมากขึ้น ฝนไม่ตกลงตามฤดูกาล ผลการศึกษานี้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วัลลภา มณีเชษฐา (2558 : 100-101) ที่ศึกษา เรื่อง การจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในรูปแบบเครือข่ายของตำบลทาเหนือ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สาเหตุของการรวมตัวในรูปแบบเครือข่ายของตำบลทาเหนือ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ มีสาเหตุหลัก คือ 1) สถานการณ์และสภาพแวดล้อม 2) ข้อจำกัดของระบบราชการ 3) การเปิดโอกาสทางกฎหมาย 4) มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแต่ละกลุ่มร่วมกัน

3. แนวทางและรูปแบบการสร้างความร่วมมือของภาคส่วนในเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กับภาคส่วนอื่น ๆ ตลอดจนปัญหาที่พบและทางการแก้ไข ปัญหา พบว่า

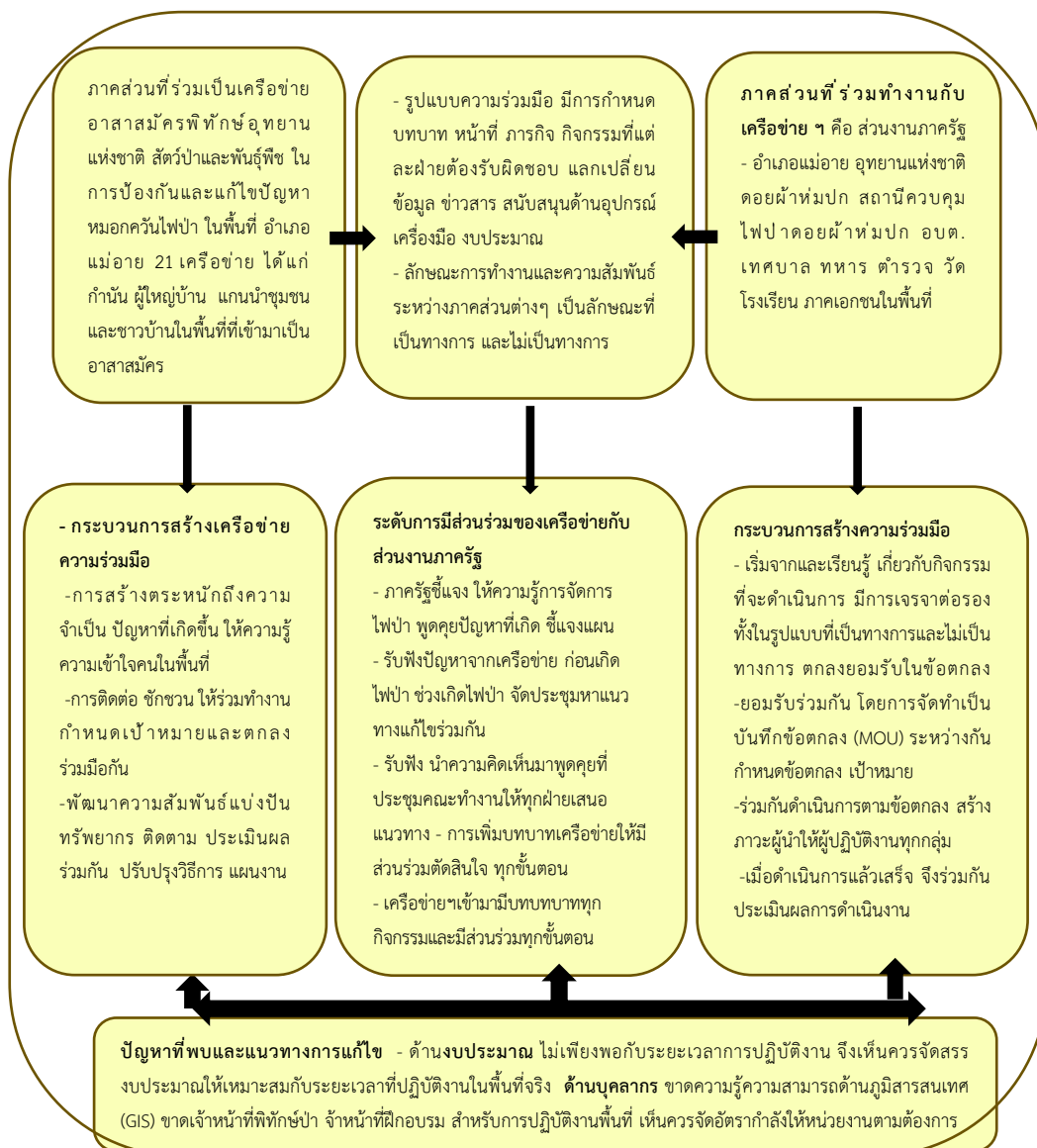
การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนในเครือข่ายฯ กับภาคส่วนอื่น ๆ มีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจาก 1) การพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ความชำนาญ ตลอดจน การเจรจาต่อรอง เกี่ยวข้องกับการจัดการไฟป่าและหมอกควัน ผ่านการประชุมคณะทำงานไฟป่าหมอกควันระดับอำเภอ ประชุมกลุ่มย่อยของคณะกรรมการหมู่บ้าน เสนอความเห็นและข้อเสนอแนะ จัดทำและตกลงยอมรับในแผนงาน กิจกรรมร่วมกัน 2) มีการตกลงยอมรับร่วมกันทำสัญญาที่เป็นทางการ โดยพูดคุยเจรจาต่อรองในการประชุมเครือข่าย อส.อส. และประชุมหมู่บ้าน มีการตกลงยอมรับข้อตกลงร่วม กำหนดหน้าที่ของแต่ละฝ่าย แต่งตั้งคณะทำงานในระดับพื้นที่ 3) มีการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ มีตัวแทนจากทุกภาคส่วนเข้าร่วมจัดทำเป็นบันทึกข้อตกลง (MOU) เพื่อเป็นข้อตกลงที่จะร่วมมือกันจัดการไฟป่าในพื้นที่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำงานในพื้นที่ ทั้งขณะที่เกิดเหตุและในระยะยาว 4) มีการปฏิบัติตามข้อตกลง ตัวแทนจากทุกภาคส่วนได้ร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน มีการพูดคุยและร่วมตัดสินใจปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน และ 5) มีการประเมินผลงาน โดยประชุมติดตามประเมินผลงานร่วมกัน นำผลงานที่ไม่เป็นไปตามข้อตกลงมาเจรจา กำหนดข้อตกลงร่วมกันอีกครั้ง

จากแนวทางการสร้างร่วมมือที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อพิจารณาตามหลักวิชาการแล้ว มีการดำเนินการที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสร้างร่วมมือ ของ Peter Smith Ring และ Andrew H. Van De Ven (2553) (อ้างถึงใน ปิยากร หวังมหาพร, 2555 : 21-22) ที่นำเสนอไว้ ดังนี้ 1) มีการเจรจา ทั้งในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการถือจุดเริ่มต้นของกระบวนการและการรับรู้ยอมรับร่วมกัน ก่อให้เกิดความพึงพอใจร่วมกันและนำไปสู่การตกลงยอมรับของทุกฝ่าย 2) การตกลงยอมรับ คือการสร้างการตกลงและยอมรับร่วมกัน ในรูปแบบของสัญญาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร สามารถแก้ไขได้ หากมีปัญหาหรือข้อผิดพลาด 3) การดำเนินการ มีการปฏิบัติตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้นมา ซึ่งเป็นการดำเนินการภายใต้การก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันกับทุกฝ่าย 4) การประเมิน มีการประเมินการดำเนินงานร่วมกัน หากไม่เป็นไปตามข้อตกลงสามารถเจรจาหรือทำข้อตกลงร่วมกันใหม่ได้

สำหรับปัญหาที่พบระหว่างการดำเนินงานและก่อนการดำเนินงาน ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควัน ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ 1) งบประมาณไม่เพียงพอ ต่อการดำเนินงานในแต่ละปี ปัญหาที่ 2) ด้านบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ เช่น อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในตำแหน่ง พนักงานพิทักษ์ป่า ที่มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ ขาดความรู้ความสามารถในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (GIS) เพื่อดำเนินงานในการตรวจสอบจุดความร้อน (Hotspot) ที่เกิดในพื้นที่ และขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการฝึกอบรม ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการไฟป่า แก่เจ้าหน้าที่ในสังกัด อบต. และประชาชน ผลการศึกษานี้ มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อังคณา

นุพาลา (2565 : 140-142) ที่ศึกษาเรื่อง เครือข่ายความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของศูนย์บริหารจัดการน้ำ จังหวัดลำพูน พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนการพัฒนาการจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศด้านทรัพยากรน้ำและการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ ได้แก่ 1) ความรู้ความสามารถของบุคลากรบางส่วนยังคงขาดความรู้ความสามารถในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 2)ด้าน งบประมาณ มีไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ส่งผลให้ในการดำเนินการล่าช้า

จากผลการวิจัยและการอภิปรายสามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับตามแผนภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 สรุปองค์ความรู้รวบยอดที่ได้รับจากการศึกษา

ที่มา: สรุปจากผลการศึกษาโดยผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงานของเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยในครั้งนี้

1.1 ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานของเครือข่ายฯ ยังขาดงบประมาณสำหรับในการดำเนินงานของทุกหมู่บ้านเครือข่าย ดังนั้นควร ให้องค์กรที่เกี่ยวข้องตระหนักและให้ความสำคัญกับ เรื่องของการจัดสรรงบประมาณ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ให้หมู่บ้านเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ทุกหมู่บ้านที่ร่วมเป็นเครือข่าย ให้เหมาะสม เพียงพอ

1.2 การดำเนินงานของเครือข่ายฯ พื้นที่ในอำเภอแม่เมาะ เป็นการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถให้กับหน่วยงานภาครัฐในการป้องกันแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันในพื้นที่ ดังนั้นควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากทุกหน่วยงาน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ในการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษา เชิงสำรวจ เพื่อให้ทราบถึง จิตสำนึก ความตระหนัก และการรับรู้เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่ชาวบ้าน ชุมชน ต้องให้ความร่วมมือกับภาครัฐ เพื่อร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ ตลอดจน ทราบถึง ความคาดหวังต่อการ ความรู้ความเข้าใจของราษฎรเกี่ยวกับไฟป่า ผ่านการใช้แบบสำรวจ ที่เป็นเครื่องมือใน ลักษณะที่เป็นทั้งคำถามปลายปิดและปลายเปิดในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ทราบข้อมูลพื้นฐาน จิตสำนึก ความตระหนัก และการรับรู้และความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่เกี่ยวกับการจัดการไฟป่า และ สร้างความร่วมมือได้อย่างทั่วถึงมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).
- ปิยากร หวังมหาพร.(2555). *ความร่วมมือในการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ*. หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาการพญาไท.
- วัลลภา มณีเชษฐา. (2558). *การจัดการทรัพยากรป่าไม้ ในรูปแบบเครือข่ายของตำบลทาเหนือ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่*. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- วิมานทอง ชีพสุกใส. (2565). *บทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควันในพื้นที่อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่*. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2550). *เครือข่าย: นวัตกรรมการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า. (2565). *รายงานสรุปสถิติจุดความร้อน ปี 2565*. ส่วนควบคุมและปฏิบัติการไฟป่า สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 (เชียงใหม่).
- สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์ ออนไลน์. (2566). รายงานพิเศษ : “ยกระดับมาตรการมาตรการป้องกันและแก้ปัญหามลพิษจากฝุ่นละออง PM 2.5 ช่วงสถานการณ์วิกฤติในพื้นที่ 17 จังหวัด”. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2566. แหล่งที่มา: <https://thainews.prd.go.th/th/news/detail/TCATG230317100653012>
- สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเชียงใหม่. (2566). *สัมมนาเชิงปฏิบัติการ. สัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อถอดบทเรียนการแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควัน และฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM 2.5) จังหวัดเชียงใหม่*. 20 มิถุนายน 2566. โรงแรมคุ้มภูคำ จังหวัดเชียงใหม่.
- อรรถัย กักพล. (2552). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชน สำหรับนักบริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: ส. เจริญการพิมพ์.
- อังคณา นุภาพลา.(2565). *เครือข่ายความร่วมมือการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำของศูนย์บริหารจัดการน้ำจังหวัดลำพูน*. รายงานการค้นคว้าแบบอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.